

Medovite rastline

Medovite rastline izločajo nektar in dajejo cvetni prah. Nektar je sladka tekočina, s katero rastline privabljajo čebele, da si zagotovijo oprašitev in razvoj semena ter s tem obstoj vrste.

Zaradi sodobnega načina kmetovanja, izginjanja cvetočih travnikov, prevlade monokultur in krčenja gozdov imajo čebele zlasti poleti vse manj hrane.

S sajenjem medovitih rastlin bomo čebelarjem zagotovili več hrane, tako bodo lažje preživele zimo in naslednjo pomlad spet opravljale svojo glavno nalogo – opraševanje. Čebele so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Ljudje smo tisti, ki s svojim obstojem in delovanjem lahko poskrbimo, da bodo čebele in drugi opraševalci še naprej opravljali svoje osnovno poslanstvo. Prav vsak posameznik po svojih močeh lahko prispeva k ohranjanju okolja in s tem tudi našim zanamcem zagotovi pogoje za življenje.

Pomagajmo čebelarjem s sajenjem ali setvijo medovitih rastlin. Gojimo jih lahko v okrasnem in zelenjavnem vrtu ali v balkonskih nasadih, pa tudi v okolici čebelnjakov, skalnjakih, ob poteh ... Tudi zelene strehe so v zadnjem času v našem, predvsem urbanem okolju vedno bolj prepoznavne in so pomembne za čebele kot tudi za druge opraševalce. Že samo dejstvo, da naravi povrnemo nekaj, kar smo ji vzeli, je neprecenljivo. Medovite rastline gojimo tudi kot kulturne, na večjih kmetijskih površinah. Lokalne skupnosti ozaveščamo in spodbujamo k sajenju medovitih rastlin/dreves na javnih površinah.

Čebelarstva zveza Slovenije s svojimi dejavnostmi redno spodbuja sajenje medovitih rastlin. Tokrat smo pripravili knjižico, ki bo v pomoč pri prepoznavanju medovitih rastlin in njihovih možnosti za zasaditev. Za konec pa še kulinarčni namig.

Združite prijetno s koristnim – sadite medovite rastline.

Medijo mnoge rastline, ki rastejo prosto v naravi ali jih goji človek za najrazličnejše potrebe. Čebelarji od nekdaj o njih veliko vedo in seveda o njih iščejo vedno nove in nove informacije. Svetovni splet nam tudi o tej tematiki ponuja obilo informacij, veliko zelo dobrih in točnih, a žal so med njimi tudi zavajajoče ali vsaj le delne in nepopolne, sploh če jih objavljajo nepodpisani avtorji. Zato so nam spletne informacije lahko zelo dobrodošle, če jih znamo dati na sito in rešeto in jih preverjamo tudi na druge načine.

Strokovnih knjig in člankov na temo medovitih rastlin je v tujih jezikih in tudi v slovenščini kar nekaj. Tu bi veljalo posebej izpostaviti odlično knjigo **Čebelarje paše v Sloveniji**. V njej več slovenskih avtorjev zelo obsežno in celovito predstavlja tako medovite rastline kot tudi problematiko medenja. Nekaj pozornosti so posvetili tudi vrtnemu in parkovnemu medovitemu rastlinju. To knjigo bi v svoji domači knjižnici pač moral imeti vsak slovenski čebelar in iz nje vedno znova in znova črpati nova znanja in informacije.

Naj opozorim (oziroma povzamem po tej knjigi) samo na nekatere sistematično obdelane in vedno aktualne medovite rastline:

Po neobdelanih površinah, gmajnah, pašnikih in grmiščih rastejo in medijo v velikih količinah nekatere trajnice ali polgrmi, kot so spomladanska resa, dobra misel, materina dušica, kalina, dren, borovnice, kraški šetraj, žajbelj in druge. Veliko je tudi medečih grmovnic, kot so rešeljika, črni trn, dren, kalina in mnoge druge. Seveda na Krasu drugačne kot v alpskem predgorju in drugačne na gozdnih posekah kot na pašnikih.

Po zaraščajočih se kmetijskih površinah in divjih cvetočih travnikih, ki žal pospešeno izginjajo iz naše kmetijske kulturne krajine, rastejo travniške kadulje, navadna nokota, razni glavinci in mnoge druge.

V gozdovih medijo nekatere cvetoče drevesne vrste, recimo pravi kostanj, divja češnja, lipa in robinija (ki ji rečemo tudi akacija), ali na njih nastaja mana, recimo na smreki, hoji in javorju.

Veliko je medovitih rastlin tudi med poljščinami. Te v kmetijski kulturni krajini rastejo na velikih površinah in za opraševanje in dober pridelek potrebujejo tudi ogromno čebel. Takšne so recimo ajda, facelija, oljna ogrščica in sončnice.

Sadne vrste, od naših klasičnih, kot so marelice, breskve, hruške in jablane, pa do bolj eksotičnih, kot sta kivi in razno jagodičevje, predstavljajo zelo pomembno čebeljo pašo, hkrati pa so čebele odlični in nepogrešljivi pomočniki sadjarjev, tako poklicnih kot tudi ljubiteljskih.

Med eksotičnimi drevesnimi vrstami, ki jih srečujemo po vrtovih in parkih, brez dvoma sodijo med pomembne medovite japonska sofora,

evodija, katalpa, latasti mehurnik itd. Med tujimi, k nam zanesenimi parkovnimi in vrtnimi grmovnicami vsekakor zaslužijo pozornost tudi mnoge medovite, kot recimo navadna mahonija, navadni rožmarin itd.

Tisti čebelarji, ki želijo imeti z medovitimi trajnicami v učnovzgojne namene ali za potrebe čebelarskega turizma zasajene tudi medovite trajnice in pri tem vrtnariti naravi in čebelam prijazno, pa lahko najdejo marsikaj zanimivega tudi v knjigi *Trajnice za pametne lenuhe*, ki je izpod mojega peresa izšla jeseni 2020 in spomladi 2021 že doživela prvi ponatis. Ta knjiga, ki je pravzaprav vrtnarski priročnik, namenjen tako strokovni kot laični javnosti, se posveča izključno trajnicam v petih poglavjih. Prva štiri obravnavajo načrtovanje, izvedbo, vzdrževanje in obnovo nasadov trajnic. Peto, najobširnejše poglavje pa obravnava moje izbranke, trajnice, torej za najrazličnejše namene in z različnimi lastnostmi, od zdravilnih do strupenih, divjih, medovitih, takšnih za sonce ali senco, za zelene strehe in rastlinske čistilne naprave, pa seveda tudi preprosto za lep videz parkov in vrtov. Nekaterim skupinam trajnic, tudi medovitim, pa je namenjena še posebna pozornost, na primer telohom, sivkam, jesenskim astram, ameriškim slamnikom in drugim.

Na kaj moramo biti najbolj pozorni pri zasajanju medovitih trajnic

Najprej moramo vedeti, da so trajnice zelnate rastline. Tiste torej, ki nimajo olesenelih delov. Prezimijo v našem podnebjju brez težav in živijo vsaj tri leta, običajno pa zelo dolgo ali celo v nedogled. Njihova strokovna imena so zelo pomembna, saj slovenska niso vedno zanesljiva. Neki rastlini v Prekmurju lahko rečejo drugače kot na Primorskem. Strokovna pa so po vsem svetu enaka.

Potem se moramo zavedati, da je pred sajenjem treba dobro razmisliti, kam, koliko, s kakšnim namenom in ciljem ter kako bomo umestili nove rastline. Ko razmišljamo o tem, kdaj je pravi čas sajenja, prav gotovo drži, da bo prej posajeno pač prej raslo. Za določitev primerne časa za sajenje trajnic morajo vsekakor biti izpolnjeni trije pogoji.

Imeti moramo pripravljena prostor in zemljo, dovolj časa, da se temu delu lahko posvetimo ter na razpolago trpežne in utrjene sadike.

Če imamo torej na razpolago primerne in dovolj utrjene sadike, ne moremo saditi samo, kadar je zemlja zmrznjena. Res pa je, da je po sajenju, zlasti v vročih delih leta, ko je vegetacija najhitrejša, treba poskrbeti za zalivanje, če za to ne bo poskrbela narava. Seveda le toliko časa, da se rastline dobro vrastejo.

Prilavljena zemlja za večino trajnic je čisto navadna vrtna prst, globoko zrahljana, razpleveljena in pognojena z organskimi gnojili. To vse velja ne glede na to, kje bomo medovite trajnice sadili: v odprti zemlji ali v posodah, na vrtu ali terasi ali na strehi.

Če kdo, potem bodo čebelarji vrtnarili naravi čim prijazneje, z navadno vrtno zemljo, brez materialov od daleč, brez kemičnih pomagala in z rastlinami, ki so prilagojene na naše talne in podnebne pogoje.

Kakšen naj bo odnos do invazivnih in hkrati medovitih rastlin

Vse pozornosti in hvale vreden je alarm, ki so ga sprožili borci proti invazivnim rastlinam. A bojim se, da je v nekaterih primerih to sifovo delo ali boj z mlini na veter in je vnaprej izgubljen. To pa nikakor ne pomeni, da se je nesmiselno truditi, da bi naravi čim bolj pomagali in jo varovali. Prav nasprotno: vsi se moramo truditi, kjer je to le možno.

Naj navedem v podkrepitev te svoje teze samo dva primera, ki ju gotovo poznamo prav vsi, tako čebelarji kot nečebelarji.

Prvi primer je eksotično drevo, ki je davno nazaj prišlo v Evropo iz Amerike kot okrasno drevo in se sčasoma razširilo v naravo tako, da danes pri nas oblikuje obsežne gozdove. Oprijelo se ga je domače ime akacija in po njem imamo poimenovan celo akacijev med, ker zelo bogato med in raste vsepovsod. Akacija, pravilneje se ji reče po slovensko robinija, njeno strokovno ime pa je *Robinia pseudacacia*, je tako razširjena, da je iluzija razmišljati o tem, da bi jo skušali iz naših krajev izkoreniniti. Presojati o tem, kolikšno škodo našim gozdom in naši avtohtoni gozdni vegetaciji povzroča, bi sicer morali gozdarji in ne jaz. A mislim, da so jo sprejeli

kot sestavni del naše gozdne vegetacije, saj se tudi akacijev (če bi bili dosledni, bi bilo treba reči robinijev) les uporablja že več kot stoletje v gospodarske namene. Zato sem prepričana, da robinijo v teoriji in po definiciji sicer zaradi njenega tujega porekla in spontanega širjenja v naravi lahko prištevamo med tujerodne invazivne rastline. V praksi pa velja za gospodarsko pomembno od drugod prineseno rastlino, ki v resnici nima škodljivih učinkov ne za naše okolje in ne za naše gospodarstvo.

Drugi primer so jesenske astre, ki so k nam bile že davno prinesene in v vrtnarstvu Evrope vsepovsod razširjene v – skoraj bi lahko rekli – nešteti vrstah in sortah. Te okrasne trajnice so v zadnjem času proglašene za invazivne. Mislim, da malce nepremišljeno ali, glede na definicijo invazivnosti, vsaj preveč strogo. Slovenska botanična biblija, za poklicne in ljubiteljske botanike knjiga vseh knjig, *Mala flora Slovenije*, ki navaja in natančno definira vse rastline, ki rastejo v naši naravi, jih poleg v Sloveniji avtohtonih aster navaja kot zanesene oziroma gojene in podivjane. Ker se z vrtov res tu in tam s semeni raznašajo v naravo in tam brez težav ohranjajo, bi jih po definiciji torej morda res lahko uvrstili med invazivne. A dejstvo je, da naše domače flore ne ogrožajo, čeprav so po

naših vrtov prisotne že tudi precej več kot stoletje. Predvsem pa je dejstvo, da zaradi svoje trpežnosti, lepote, medovitosti, zelo velike raznolikosti in drugih dobrih lastnosti predstavljajo skoraj nepogrešljiv vrtni potencial, ki bi ga bilo greh preganjati z naših vrtov. Pa tudi nikakršnega upanja na uspeh takšnega lova na čarovnice ni možno pričakovati. Razviti vrtnarski svet z Evropo vred je aster poln, srečujemo jih na vsakem koraku. Pobeg z vrtov v okoliško

naravo pa bi bilo možno preprečevati na zelo preprost način: po cvetenju, preden se razvije seme, cvetna stebela preprosto pri tleh požanje in tako poskrbimo za lep videz nasada in hkrati preprečimo nenadzorovano širjenje.

V dobi globalizacije se v svetu vse meša in prepleta in dejansko se počasi razvija globalen biotop, ki ga lahko omejujejo le naravno dani življenjski pogoji, tako za rastline, živali in človeške rase. Poleg morda včasih nadležnih tujih

rastlin imamo danes po naših vrtovih tudi škodljivca, s katerim smo se navadili živeti, tako imenovanega španskega lazarja, ki je v resnici v Španijo prišel z druge celine in se že vsepovsod razširil. In še veliko drugih živih bitij, koristnih in škodljivih, in naravna ravnotežja se zaradi globalizacije pač na novo vzpostavljajo. Če bi hoteli to preprečiti, bi morali preprečiti globalizacijo samo!

Kje vse lahko rastejo medovite trajnice

Kadar se odločamo za sajenje trajnic, si lahko zastavimo različne cilje. Skoraj vedno pa v nasade trajnic lahko vključujemo tudi medovite, če že nasadov ne moremo oblikovati izključno z medovitimi. Kadar moramo z nasadi zagotoviti čisto določeno višino, čas ali barvo cvetenja ali morajo izbrane trajnice ustrezati čisto določenim rastnim pogojem, recimo gosta senca, zamočvirjena ali zelo sušna tla, morda načrtovalec nasada ne bo mogel izbrati samo med medovitimi. Dober poznavalec trajnic pa skoraj za vsako situacijo najde tudi kaj medovitega. Zato mirno lahko rečemo, da vsepovsod, kjer zasajamo trajnice, po parkih, vrtovih, javnih površinah, strešnih vrtovih in terasah ter celo večjih posodah, lahko zasajamo tudi medovite trajnice. Gotovo pa je smiselno prav njim največ pozornosti posvetiti ob

šolskih učnih čebelnjakih, čebelarških učnih poteh in turističnih čebelnjakih. Tudi na ta način jih promoviramo in z njimi opozarjamo na pomen čebelarstva in naravi prijaznega vrtnarjenja.

Dejstvo pa je, da naravi, čebelam in čebelarjem najprijazneje lahko vrtnarimo z zares trpežnimi in nezahtevnimi vrstami in sortami trajnic, ki za svojo rast potrebujejo zelo malo nege, so torej primerne za pametne lenuhe, ki izbirajo po pameti in z znanjem in ne marajo nepotrebnih vrtnarskih opravil, želijo pa ob trajnicah tudi uživati.

TELOHI

Najbolj zgodaj spomladi zacvetijo najrazličnejši telohi. Poleg tistih z belim, zelenim ali temno škrlatno rjavim cvetjem, ki rastejo v naši naravi in jih marsikdaj gojimo tudi po vrtovih, lahko posadimo še mnogo takšnih, ki so k nam prišli od drugod ali so jih vrtnarji vzgojili kot sorte. Najvišja in z zimzelenimi listi vretenčasto obrasla cvetna stebela razvijejo smrdljivi teloh (*Helleborus foetidus*), korziški teloh (*Helleborus corsicus*) in šternijev križanec (*Helleborus sternii*). Ti telohi imajo vsi majhne cvetke v kremno beli ali belozeleni barvi, a na vrhu visokih cvetnih stebel so združeni v mogočne grozde, v katerih je včasih tudi po sto cvetov, ki se včasih začnejo razvijati že pred koncem zime. Velika skupina orientalskih križancev (*Helleborus orientalis*) požene liste in cvetna stebela neposredno iz zemlje. Njihovo cvetje je v najrazličnejših barvah, od bele, rumenkaste do rožnate, motno rdeče do vijoličasto modrikaste, skoraj črne, enotne, ali na najrazličnejše načine pisano. Dobro uspevajo zlasti v polsenci na bogatih in globokih tleh. Če rastejo na polnem soncu, imajo radi zastirko iz odpadlega listja ali zdrobljene slame.

BERGENIJA

Dobra stara bergenija (*Bergenia cordifolia*) raste po naših vrtovih že od nekdaj in še vedno velja za izjemno trpežno, hvaležno, tudi pozimi bolj ali manj zeleno trajnico, ki zacveti spomladi med prvimi. Prav dobro uspeva v čisto navadni vrtni prsti, tako na soncu kot v senci, in lahko ostane na stalnem mestu leta in leta, tudi desetletja. Če se njena skoraj olesenela prtilehna »stebela« razvlečejo in ogolijo, jih preprosto takoj po cvetenju močno prikrajšamo in iz spečih oči se razvijejo novi sveži listi in naslednjo pomlad seveda tudi cvetje.

KOSMATINČKI

Kosmatinčki (*Pulsatilla vulgaris*) v različnih sortah in s cvetjem v različnih barvah zgodaj spomladi najprej zacvetijo, šele potem odžene tudi listje. Cvetna stebila se po cvetenju krepko podaljšajo in na njih se iz opršenih cvetov razvijejo regratovim lučkam podobne cvetne glavice. Iz koreninskega vratu pa poženejo malo na korenček spominjajoči listi. Ta trajnica lepo uspeva na sončnem rastišču, lahko pa tudi pod listopadnim drevjem in višjimi grmovnicami, kjer bo spomladi ob cvetenju pred olistanjem drevoja imela dovolj sonca. Kasneje pa ji rahla senca čisto nič ne škoduje.

GROBELJNIK

Na začetku pomladi zacveti tudi drobna zimzelena blazinica vulfenovega grobeljnika (*Alyssum wulfenii*), ki jo lahko sadimo povsod tam, kjer jo lahko zavarujemo pred bohotnejše rastočimi sosedami. Primerna je za sajenja v prednjem delu gredice, za obrobo ali med kamenjem.

RMANI

Med vrtnimi rmani (*Achillea*) je veliko sort, od nekoliko nižjih do zelo visokih. Barve cvetja: bela, svetlo do temno rožnata, rdeča, rjavordeča, rumena, oker do oranžna in rdeča. Pri marsikateri sorti se barva spreminja glede na starost cveta. Večinoma so uporabni tudi za domače šopke. Vsi pa cvetijo zelo dolgo, od pozne pomladi pa do jeseni. Če odcvetele dele porežemo takoj po cvetenju tik nad zemljo, na novo razvijajo cvetna stebila. Za dobro rast, bogato cvetenje in medenje rmani potrebujejo sončno lego in odcedno vrtno prst z dovolj hranili. Do vode pa si običajno pomagajo sami.

MAČJA META

Navadna nepeta ali mačja meta (*Nepeta fassenii*, *racemosa* ali *mussinii*) ima že kot osnovna vrsta več slovenskih in tudi več strokovnih imen ali sinonimov. Že to, da ji rečemo tudi mačja meta, a nima s pravimi metami nobene zveze, ne po videzu, ne po uporabnosti in tudi po botanični sorodnosti ne. Mačja meta je zelo pomembna medovita trajnica, ki zahteva zelo malo nege, bogato in vsaj dvakrat na leto cveti in bogato medi. Če jo po prvem cvetenju namreč močno porežemo, kmalu zacveti še enkrat.

Ali ste vedeli?

Poimenovanju rastlin se je treba posvetiti, če želimo vedeti, o kateri rastlini se zares pogovarjamo. Rastlinskih imen torej ne smemo jemati z levo roko, ker v resnici označujejo rastline. Kadar nas o kateri res kaj zanima, bomo zanesljive informacije tako v knjigah kot tudi na spletu dobili le, če poznamo prava in cela strokovna imena določenih rastlin. Kar je včasih zelo pomembno, včasih pa malo manj. Slovenska imena nas marsikdaj lahko zavedejo, saj določeni rastlini v Prekmurju rečejo drugače kot na Primorskem. Strokovna imena so mnogo zanesljivejša, saj veljajo po celem svetu. In le redki so primeri kot prav pri navadni mačji meti (*Nepeta mussinii*), ko ima rastlina več slovenskih kot tudi več strokovnih imen. Poleg tega obstaja tudi več vrst in več sort mačje mete.

AMERIŠKI SLAMNIKI

Ameriški slamniki (*Echinacea*) so velika skupina trajnic, katerih osnovne vrste izvirajo iz ameriških prerij in so jih že davno Indijanci častili kot svete in zdravilne rastline. Sodobna farmacevtska industrija iz enega med njimi (*Echinacea purpurea*) izdeluje zdravila. V okrasne namene so vrtnarji razvili ogromno število najrazličnejših sort. Niso sicer vse enako trpežne in tudi medovite niso vse enako. A kar nekaj je tudi takih, ki zadostijo vsem merilom in jih uvrščamo med trpežne in medovite. Poznavalci in gojitelji sadik gotovo lahko izluščijo iz bogastva raznolikih sort tiste najboljše in jih ponudijo trgu tako za oblikovanje velikopoteznih javnih nasadov, kot je tisti v Slovenj Gradcu, ki ga je zasnoval in vzdrževal in fotografiral nestor trajnic na Koroškem, Vincenc Klančnik, kot tudi za običajne obhišne in medovite vrtove.

HERMELIKE

Hermelike (*Sedum telephium* in *Sedum spectabile*) sodijo med najpomembnejše medovite trajnice iz več razlogov. Najprej zato, ker so izjemno trdožive in odporne tudi proti suši. Imajo veliko sort in zato z njimi pri oblikovanju vrtnih motivov lahko dosegamo različne estetske učinke. Cvetijo ob koncu poletja in na začetku jeseni in tudi v največji suši in vročini nudijo čebelam bogato pašo takrat, ko je te v naravi že zelo malo.

LUK

Med dišavnicami in začimbnicami je kar nekaj lukov (*Allium*), ki so našli svoje mesto ne le ob zelenjadnih vrtičkih ali na balkonih kot začimbnice, temveč tudi na okrasnih vrtovih zaradi lepega in bogatega cvetja, ki ga lahko uporabimo tudi za priložnostne šopke. Veliko je med njimi tudi zelo medovitih, in tokrat se bomo posvetili samo tem. Ob koncu pomladi in v začetku poletja zacvetijo razne sorte navednega drobnjaka (*Allium schoenoprasum*) s cvetjem v klasični vijoličasto-rožnati barvi, lahko pa tudi v rdeče-rožnati ali beli. Potem sredi poletja zacveti kazahstanski drobnjak (*Allium ramosum*) v beli barvi in proti jeseni še česnov drobnjak (*Allium tuberosum*) v beli ali rožnati barvi. Vsi drobnjaki veljajo za nezahtevne, kar se nege tiče.

TIMIJANI

Timijani ali materine dušice (*Thymus*) so velika skupina medovitih trajnic. Nekateri rastejo v naravi, drugi so nastali z žlahtniteljskimi vrtnarskimi prijemi. Tako eni kot drugi so uporabni za različne vrtnarsko-oblikovalske namene, hkrati pa so tudi medoviti, nekateri med njimi veljajo tudi za zdravilne rastline ali začimbnice.

KADULJE

Kadulje (*Salvia*), tako vrste, ki rastejo v naši naravi, kot tudi sorte, ki so jih vzgajali z žlahtnjenjem vrtnarji, so med bogato medovitimi trajnicami posebej cenjene zaradi trpežnosti. V vrtni arhitekturi pa je cenjeno zlasti njihovo modro cvetje, čeprav so sorte lahko tudi rožnate ali bele.

SIVKE

Sivke (*Lavandula*) so dobro poznana skupina vsestransko uporabnih rastlin, ki hkrati sodijo med trajnice in polgrme. Zato se gojenja njihovih sadik lotevajo tako trajničarji kot drevesničarji. Po poreklu so vse sivke sredozemske rastline. A podnebne spremembe so povzročile, da veliko vrst in sort lahko gojimo že skoraj po vsej Evropi. Seveda ne vseh. Zato je potrebne pri nakupu sadik nekaj previdnosti. Vse sivke, torej tudi tiste proti mrazu odporne, pa zahtevajo veliko sonca in odcedno prst. In seveda pravilno obrezovanje že od vsega začetka, da pri tleh ne olesenijo in ogolijo. Ker je sort veliko in imajo nekatere izražene posebne lastnosti, so tudi uporabne za različne namene. Nekatere bolj za eterično olje, druge za kulinariko in tretje za cvetličarstvo. Vse pa bolj ali manj bogato medijo.

HOMULICE ALI SEDUMI

Razne nizke homulice ali sedumi (*Sedum*) veljajo za kserofite, torej izjemno prilagojene na sušne rastne razmere. Veliko jih raste tudi v naši naravi in so jih oblikovalci vrtov že davno prenesli tudi na vrtove. Še več pa je sort, ki so jih prizadevni vrtnarji vzgajali ali odbrali. Zaradi njihove skromnosti se je močno razširila njihova uporaba za ozelenitve najbolj ekstenzivnih zelenih streh. A uporabne so tudi za najrazličnejše druge namene v javnih nasadih in vrtovih. Cvetijo lahko v različnih barvah in njihovo listje je zelo različnih oblik in tudi različnih barv. Nekatere med letnimi časi tudi spremenjalo barvo listja in nekatere listje ohranjajo tudi pozimi.

JESENSKE ASTRE

Jesenske astre (*Aster dumosus*, *Aster novii-belgii*, *Aster novae-angliae*) so zelo bogata in po številu vrst in sort zelo raznolika skupina trpežnih, vsestransko uporabnih in bogato medovitih vrtnih trajnic. Za čebelarstvo je zlasti dragocena njihova lastnost, da cvetijo ob koncu poletja in jeseni, ko v naravi medu le še malokaj.

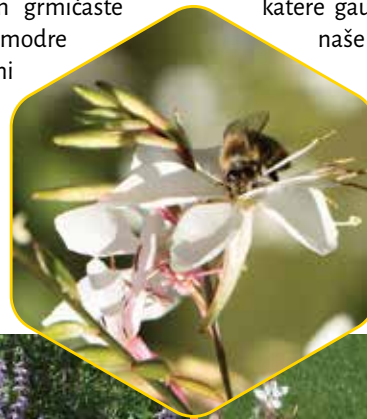
PERSIKARIJE ALI DRESNI

Persikarije ali dresni (*Pericaria amplexicaulis*) so zelo medovite vse poletje in jesen cvetoče visoke trajnice, ki razvijejo razvejane in skoraj olesenele odebeljene preplete korenikastih stebel in pritlehno listje tako na gosto, da popolnoma prekrijejo tla in onemogočijo rast vsakršnih plevelov. Ker je to hkrati skromna trajnica, je odlična tudi za prekrivanje večjih brežin ali sploh večjih površin. Morda še v kombinaciji z nekaterimi drugimi visokimi trajnicami, ki so dovolj grobe, da jih ne bo zadušila, ali čisto samostojno.

PEROVSKIJA

Zelo visoka, precej čez meter, in košate razrasti je tudi perovskija (*Perovskia atriplicifolia*), pri tleh delno olesenela in grmičaste rasti. Drobnji cvetovi sivkino modre barve so nanizani po vsej višini stebel in neutrudno medijo vse poletje in vso jesen, do prvih mrzlih noči.

GAURE

Med visoke, zelo dolgo, vse poletje in vso jesen, cvetoče in medovite trajnice sodijo tudi nekatere gaure. A vse sorte, ki prihajajo v naše vrtno centre od drugod, niso prilagojene na naše zime. Prav gotovo pa bo brez težav prezimila *Gaura lindheimeri* 'Summer Breeze'.

PIJAVČNICE

Pikasta pijavčnica (*Lysimachia punctata*) se pojavlja v naravi na težkih ali celo zamočvirjenih zemljiščih, velikokrat v družbi z navadno pijavčnico (*Lysimachia vulgaris*), navadno krvenko (*Lythrum salicaria*) in breštovolistnim osladom (*Filipendula ulmaria*). Vse te so tudi medovite in vse najdejo svoje mesto tudi v vrtovih in javnih nasadih, kjer imamo opravka s težko zemljo ali naravnimi ali umetnimi obrežji vodnih površin.

Kaj moramo upoštevati pri snovanju nasadov medovitih trajnic

Kadar snujemo nasade medovitih trajnic, bo gotovo njihov estetski učinek mnogo večji in vzdrževanje mnogo preprostejše, če jim namenimo nekoliko več prostora in jih zasajamo v večje strnjene skupine, dovolj na gosto, da hitro prekrijejo tla pod seboj in tako ne dovolijo rasti plevelom. Le prvo leto po sajenju je smiselno tla pokrivati z nežnimi organskimi zastirkami, ki bodo skrbele za rahla in vlažna tla, ovirale pri razvoju kaleče plevela in nato hitro sprhnele in naredile prostor razraščanju posajenih sadik. Grobe zastirke, kot so razne folije, lubje ali sekanci, so sicer pogruntavščina sodobnih vrtnarjev, ki se »težko sklonijo« in bi se želeti znebiti vzdrževalnih del, čeprav na škodo lepote nasadov in ekološkega pristopa k vrtnarjenju, a takšne zastirke tako močno ovirajo razrast trajnic iz koreninskega vratu, da naredijo v resnici več škode kot koristi.

Strešni vrtovi – ZELENE STREHE

Strešni vrtovi so lahko zelo intenzivni ali pa tudi čisto preprosti. Oboji pomagajo blažiti pregrevanje mestnega ozračja in razbremenjevati mestno kanalizacijo z zadrževanjem meteornih voda. Seveda imajo tudi sicer veliko drugih funkcij. Tokrat se bomo posvetili le tisti, ki neposredno zadeva čebelarje, torej možnosti ozelenitve streh z medovitimi rastlinami.

Kadar je govora o intenzivnih strešnih vrtovih, imamo v mislih seveda večje količine navadne vrtnje zemlje ali podobnih substratov, v katerih lahko rastejo velike rastline, trajnice, grmovnice in celo drevesa. Gre torej za taka ali drugačna korita, opremljena z namakalnimi napravami, saj je skoraj gotovo, da v našem podnebju za velike rastline ne bo dovolj vode izpod neba. Potrebe rastlin, pa naj rastejo v običajnih tleh ali na strehi, ostajajo enake. Torej moramo zanje poskrbeti tako, da bodo lahko dobro uspevale in bo med njimi čim več medovitih.

Za intenzivne zelene strehe so torej primerne mnoge drevnine (drevesa in grmovnice), ki jih bo zadovoljila razpoložljiva globina zemlje. Za hrano in vodo bo tako in tako treba poskrbeti dodatno. Trajnice potrebujejo manjšo globino tal kot na primer drevesa, zato je pri globini tal več kot 40 ali 50 cm njihov izbor primernih podobnih tistemu, ki je primeren tudi za sajenje v običajnih talnih pogojih.

Ko pa imamo opravka z ekstenzivnimi strešnimi vrtovi, to pomeni, da tu ne bo namakanja, in tudi plast tal bo lahko globoka le od nekaj centimetrov pa do recimo 15 cm. Tu se izbor primernih rastlin močno spremeni. O drevesih in grmovnicah ne more več biti govora. Tudi velika večina trajnic v zelo plitvih in hkrati sušnih tleh ne more več uspevati. Zato so se uveljavile najpreprostejše zelene strehe, zasajene s hmulicami, med katerimi pa je k sreči mnogo tudi medovitih.

Vmesnih stopenj med intenzivnimi in ekstenzivnimi strešnimi vrtovi pa je veliko. Vsak investitor se torej lahko odloča o tem, kako debel sloj tal bo dal na streho, in potem oceni, kakšne pogoje za rast bo s tem omogočil rastlinam. Potem bo tem pogojem prilagodil izbor rastlin. Globlja tla seveda omogočajo širši izbor trajnic, seveda tudi medovitih.

Najpreprostejša zelena streha s tanko plastjo rastnega substrata, debela le 3–5 cm, statično najmanj obremenjuje podlago in seveda omogoča preživetje le najtrpežnejšim homulicam (*Sedum*) in netreskom (*Sempervivum*). Ti v našem podnebjju preživijo tudi brez vsakega zalivanja, tudi ob morju. No, ob kaki dolgi poletni vročini brez padavin res bolj životarijo, kot živijo, a osnovno nalogo še vedno opravljajo. Če jim lahko »v najtežjih časih« ponudimo kakšno zalivanje, bodo seveda hvaležnost pokazali z lepšim in bujnejšim videzom. Na spodnji sliki.

Pri debelini substrata 10–15 cm in v podnebjju, ki ni skrajno vroče in sušno, kot na primer pri nas na Krasu ali ob morju, si že lahko privoščimo nekoliko širši izbor trajnic. Tu se v osrednji Sloveniji pripravljajo za saditev različnih sort čisto nizkih materinih dušic (slika na levi). Namakalnega sistema tu ni, zato je upravljavatelj zelene strehe pripravljen, da bo v primeru kakšne skrajne suše poskrbel za ročno zalivanje.

Sadik materinih dušic so razporejene in kmalu bodo tudi posajene. Oblikovale bodo gosto blazino, ki bo večino časa dajala vtis nekoliko pisanega nadomestka trate (spodnja slika). V poletnem času bo še bolj pisana zaradi cvetja v beli, rožnati in škrlatni barvi. Pozimi bodo nekatere sorte bolj in druge manj bakrene barve, nekatere pa bodo tudi pozimi ohranile travno zeleno barvo. Ker materine dušice tudi medijo, bo to lep urbani medoviti vrt.

Debelina vrtna prsti 20–25 cm in morda nekajkratno ročno zalivanje poleti omogočata že kar precejšen nabor medovitih trajnic v osrednji Sloveniji. Tu rastejo razni drobnjaki, nizke sivke, kraški šetraj, hermelike, razne nizke homulice in še kaj.

Kadar jeseni zacvetijo in zamedijo hermelike, so na tem strešnem vrtu, ki je nekaj vmes med ekstenzivnim in intenzivnim, zgodnejše vrste in sorte drobnjakov že davno odcvetele. Tudi sivke in nizke homulice ne cvetijo več, a njihova posušena stebila sploh niso moteča. Suha

cvetna stebila hermelik bodo med zimzelenimi sivkami in nekaterimi homulicami tudi pozimi delovala zanimivo. Takšen strešni vrt je treba vzdrževati približno tako, kot bi bil na odprti zemlji. Občasno je treba odstraniti morebitne plevela in moteče posušeno rastje, zaliti ročno le ob izjemni suši in vsako pomlad dodati kar po površini organsko gnojilo. Potem pa uživati ob pogledu na rastline in poslušanju šumenja čebel, ko nabirajo med.

Pomembno je, da razporedimo na gredo vse rastline še preden začnemo saditi. Ko so sadike v zemlji jih namreč težje premikamo in s tem težje opravimo morebitne popravke.

Rastline smo razdelili v štiri skupine:

- **strukturne rastline**
- **spremljajoče rastline, ki jih sadimo v skupine**
- **pokrovne rastline**
- **trajne spomladanske čebulnice**

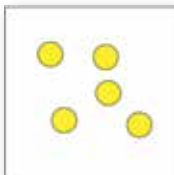

Trajnice razporejamo po višinah glede na smer pogleda. Če je greda vidna z vseh smeri (*varianta 1*), so višje rastline na sredi, nižje ob straneh. Če pa gredo gledamo iz ene smeri in je za njo npr. živa meja (*varianta 2*), pa v povprečju višje rastline razporedimo zadaj in nižje spredaj. Praznine zapolnijo spomladanske čebulnice.

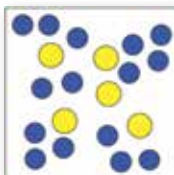
- strukturne rastline
- spremljajoče rastline
- pokrovne rastline
- trajne spomladanske trajnice

Variant 1: Greda je vidna z vseh strani

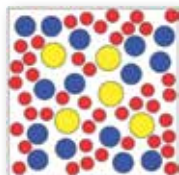
Strukturne rastline

Razporedimo jih neenakomerno po sredinskem delu, v povprečju 60 cm eno od druge. Ne sadimo ob robovih.

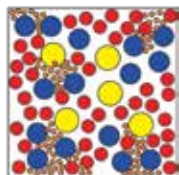
Spremljajoče rastline, ki jih sadimo v skupine

Razporedimo jih približno 45 cm od strukturnih rastlin. Sadimo jih v skupine neenakomernih oblik, od 2 - 10 rastlin skupaj.

Pokrovne rastline

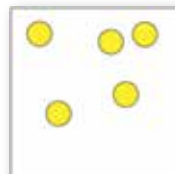
Posadimo jih približno 30 cm od ostalih rastlin. Z njimi zapolnimo praznine, ki so ostale med že postavljenimi rastlinami, ter robove gredice.

Trajne spomladanske čebulnice

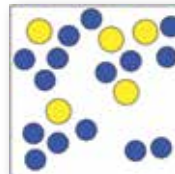
Čebulice posadimo jeseni v skupine po 10 do 100 skupaj.

Variant 2: Gredo gledamo od spredaj, za njo je zid ali živa meja

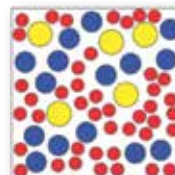
Strukturne rastline

Razporedimo jih neenakomerno ob stranici, ki je v ozadju. Razdalja med rastlinami naj bo v povprečju 60 cm eno od druge. Ne sadimo ob sprednjem robu.

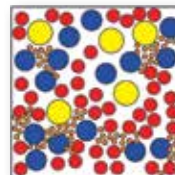
Spremljajoče rastline, ki jih sadimo v skupine

Razporedimo jih približno 45 cm od strukturnih rastlin. Sadimo jih v skupine neenakomernih oblik, od 2 - 10 rastlin skupaj.

Pokrovne rastline

Posadimo jih približno 30 cm od ostalih rastlin. Z njimi zapolnimo praznine, ki so ostale med že postavljenimi rastlinami, ter robove gredice. Ne sadimo jih ob stranico, ki je ob zidu.

Trajne spomladanske čebulnice

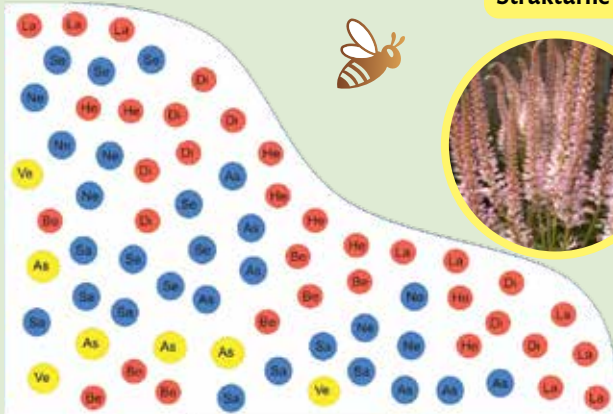
Čebulice posadimo jeseni v skupine po 10 do 100 skupaj.

Primer grede z obilo čebelje paše za **10 m²**

Skupno število sadik: 70 (7 sadik/m ²)			potrebno št. sadik		višina (cm)		čas cvetenja po mesecih											
							1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Strukturne rastline																		
Ve	<i>Veronicastrum virginicum</i> 'Pink Glow' - rožnati virginski veronikaster	3	100															
As	<i>Aster novi-belgii</i> 'Tamara' - svetlo modra astra, bogata	4	80															
	Število strukturnih skupaj	7																
Navodilo: enakomerna razporeditev po gredi, razdalja 60 cm, ne sadimo po robovih.																		
Spremljajoče rastline																		
Sa	<i>Salvia nemorosa</i> – kadulja	8	60-70															
Ne	<i>Nepeta fassenii</i> (<i>racemosa</i> , <i>mussinii</i>) – mačja meta – odganja polže, zelo medi	7	30															
Se	<i>Sedum telephium</i> 'Marchen' - rjavolistna visoka hermelika – zelo medi	7	50-60															
As	<i>Aster dumosus</i> 'Augenweide' - jesenska astra, dišeča, polpolnjena	7	35															
	Število pokrovnih rastlin skupaj	29																
Navodilo: sadimo jih v skupine, razporedimo 45 cm stran od strukturnih rastlin.																		
Pokrovne rastline																		
He	<i>Helianthemum hy.</i> 'Ben Heckla' - zelen list, oranžen cvet	8	20															
La	<i>Lavandula angustifolia</i> 'Hidcote Superior' - sivka	9	30-40															
Be	<i>Bergenia cordifolia</i> 'Winterglut' - pozimi rdeča bergenija	8	20-30															
Di	<i>Dianthus hybridus</i> 'Munot' - vijolično - rdeč polnocvetni nageljček	9	10-20															
	Število pokrovnih rastlin skupaj	34																
Navodilo: sadimo 30 cm od ostalih rastlin, zapolnimo praznine in robove.																		
Trajne spomladanske čebulnice																		
	<i>Crocus</i>	60																
	<i>Narcissus</i> - nizke narcise	60																
	<i>Muscari</i>	60																
Navodilo: vsaj 25 čebulnic/m².																		

Strukturne rastline

Ve

Veronicastrum virginicum
'Pink Glow' - rožnati
virginski veronikaster

Aster novi-belgii 'Tamara'
svetlo modra astra

As

As

Aster dumosus
'Augenweide'
jesenska astra

Sa

Salvia nemorosa
kadulja

Ne

Nepeta fassenii
(*racemosa*, *mussinii*)
mačja meta

Se

Sedum telephium 'Marchen'
rjavolistna visoka hermelika

Spremljajoče rastline

Pokrovne rastline

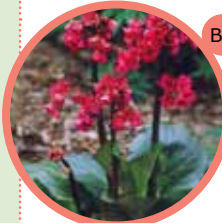
He

Helianthemum hy.
'Ben Heckla'

La

Lavandula angustifolia
'Hidcote Superior' - sivka

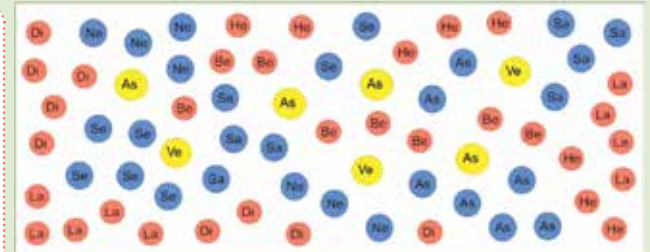
Be

Bergenia cordifolia
'Winterglut' - pozimi
rdeča bergenija

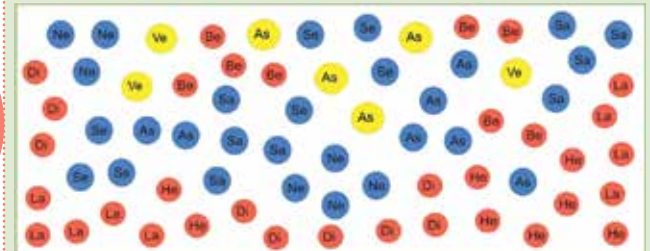

Di

Dianthus hybridus 'Munot' -
vijolično - rdeč polnocvetni
nageljček

Greda 5 x 2m², pogled z vseh strani.

Greda 5 x 2m², pogled od spodaj navzgor,
npr. proti zidu ali živi meji.

Balkonske zasaditve, visoke grede, ki bodo privabile čebele in ostale opraševalce

Balkonske zasaditve so se v zadnjih letih kar spremenile. Rožam so se pridružili zelišča, dišavnice ter balkonska zelenjava. V vrtnarijah lahko izbiramo med številnimi sortami, ki so primerne za sajenje v korita in posode. Poseben poudarek je tudi na vključevanju medonosnih rastlin v balkonske zasaditve, še posebej pa sajenju teh v zelenjavnih in okrasnih vrtovih. Med najbolj priljubljenimi so grmasta bazilika, patagonska verbena, timijani, mačja meta, razne homulice, ameriški slamniki, ognjiči, grobelniki in številne druge. Najpomembnejša pa je izbira pravega substrata za sajenje. Profesionalni substrati vsebujejo poleg šote še vulkansko lavo, plovec, kompost, zeolit, humus deževnikov ter začetno gnojilo. Ko se lotimo sajenja pomladnih rastlin, najprej pripravimo zemljo, v katero zamešamo počasi topno gnojilo Osmocote, ki bo poskrbelo, da bodo hranila dostopna celo rastno obdobje, še posebej ob deževnih dnevih, ko ne zalivamo. Po 3–4 tednih po sajenju pa že začnemo gnojiti. Priporočamo uporabo praškastih vodotopnih gnojil, ki jih raztopimo v vodi vsaj dve uri pred zalivanjem. Na začetku uporabljamo gnojila za zelenje in cvet, da spodbudimo rast, poleti pa gnojila za cvet. Zalivanje prilagodimo glede na vrsto rastlin, še posebej skromne so begonije, dipladenije, mlečki, aptenije, medtem ko surfinije potrebujejo redno oskrbo s hranili in vodo. S pravimi materiali in nasveti je uspeh zagotovljen.

Balkonske zasaditve in visoke grede

Kombinacija zlatega origana, visečega ognjiča, milijon zvončka. Zraven je posajena še snacky in blok paprika. Tako imamo v enem koritu vse: dišavnice, balkonsko cvetje in zelenjavo. Dišavnice in paprike s cvetjem privabljajo čebele, balkonsko cvetje krasi nasad, korist pa bomo imeli tudi sami, saj bomo zelišča in pridelek paprike lahko uporabili v domači kuhinji.

V visoko gredo brez težav posadimo različne rastline, ki bodo privabljale vse vrste koristnih žuželk. Pisanolistna kapucinka je nepogrešljiva na zelenjavnih gredah.

Na rob visoke grede sadimo povešave rastline, kot so viseči paradižnik, zelišče življenja, kapucinke ...

Stara miza je kot nalašč za cvetlično stvaritev s petunijami, grmičastim paradižnikom, baziliko, meto, česnovo travo, zlatim origanom, čilijem, mehiško kumarico in temnolistnim sladkim krompirjem. V takem nasadu je nepogrešljiv dodatek humus deževnikov.

Grmičasta bazilika 'Magic Blue' je postala izredno priljubljena v številnih nasadih. Njena rast je bujna, grmasta in brez težav uspeva v družbi zahtevnih surfinij in petunij. Številni svetlo vijolični cvetovi privabljajo množico čebel, s svojim vonjem pa odganja muhe in komarje. Redno jo režemo, da se široko razraste.

Dišeči grobelnik je še ena v družbi nežnih balkonskih rastlin. Drobni beli cvetovi imajo rahel vonj po medu in so pravi magnet za čebele.

Priporočamo ga za kombinacije z uporabnimi rastlinami (jagode, origano, drobnjak, meta, melisa ...).

Krompirjevi njoki z medom in rožmarinom

Sestavine za 1 kg njokov:

1 kg kuhanega krompirja,
150 g krompirjevega škroba,
100 g ostre moke,
100 g naribanega parmezana,
1 jajce,
1 rumenjaka.

Postopek:

Skuhamo cel krompir. Še toplega olupimo in pretlačimo. Dodamo preostale sestavine in dobro prenetemo. Skuhamo v vreli vodi.

Sestavine za njoke z medom in rožmarinom za 4 osebe:

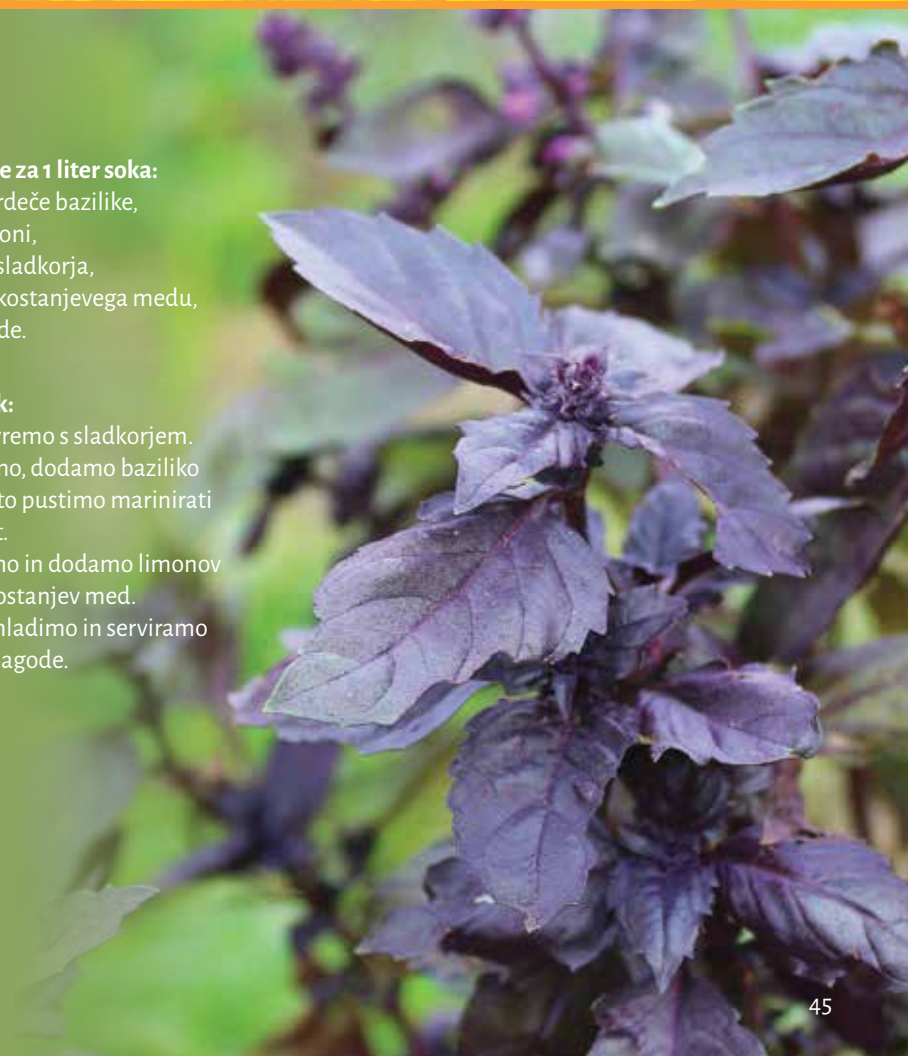
600 g kuhanih njokov,
200 g piščančje osnove,
sol, poper,
40 g medu,
ščepec rožmarina,
2 rumenjaka,
2 žlici parmezana,
2 dl mleka,
30 g masla.

Postopek:

Njoke popečemo na maslu, da postanejo zlatorjavi, dodamo piščančjo osnovo in med z rožmarinom. Ko povre, odstavimo, dodamo rumenjake, parmezan in sol ter poper. Dobro premešamo in serviramo na krožnik. Na vrh dodamo še spenjeno mleko, ki smo ga spenili s paličnim mešalnikom.

A close-up photograph of a tulip-shaped glass filled with a vibrant red liquid. The rim of the glass is coated with a fine, light-colored granular substance, possibly sugar or salt. A single, fresh strawberry is perched on the rim, partially submerged in the liquid. The background is a soft, out-of-focus wooden surface.

Sok rdeče bazilike s kostanjevim medom

A close-up photograph of a purple basil plant. The leaves are a deep, rich purple color with serrated edges. Small, dark purple flower buds are visible at the top of the stems. The background is a soft, out-of-focus green.

Sestavine za 1 liter soka:

50 g rdeče bazilike,
2 limoni,
70 g sladkorja,
30 g kostanjevega medu,
1 l vode.

Postopek:

Vodo zavremo s sladkorjem.
Odstavimo, dodamo baziliko
ter pokrito pustimo marinirati
20 minut.
Precedimo in dodamo limonov
sok ter kostanjev med.
Dobro ohladimo in serviramo
z rezino jagode.

*Marinirane jagode
s cvetličnim medom, maroško meto
in karamelno smetano*

Sestavine za 4 osebe:

200 g očiščenih jagod,
2 žlici cvetličnega medu,
sok pol limone,
pest listov maroške mete.

Karamelna smetana:

200 g smetane,
20 g sladkorja,
10 g cvetličnega medu.

Postopek:

Jagode narežemo na poljubne kose in jih mariniramo s cvetličnim medom, limono in pol sesekljane mete, drugo polovico prihranimo za dekoracijo.

Za karamelno smetano stopimo sladkor do svetlega karamela in ga ohladimo ter ga potem zmeljemo v prah. Najlažje kar v mlinčku za kavo. Tako pripravljen prah dodamo v stepeno smetano, prav tako tudi med.

S smetano okrasimo jagode, ki jih poljubno serviramo.

Izdala: Čebelarstva zveza Slovenije,
Javna svetovalna služba v čebelarstvu
Foto: Franc Šivic, Danijela Ambrožič, Miro
Vlašič, Branko Obranovič, Matevž Čokl,
Mojca Rehar Klančič, Vincenc Klančnik,
Tanja Magdič, Marija Hrovat, Borut Jovan,
Necj Juvan, Albin Zajc, Nataša Klemenčič
Štrukelj, arhiv ČZS, splet.
Oblikovanje: Andrejka Čufer